

Hamas en het laatste reservaat van een riskante linkse mythe

Niek Wiskerke

Iedereen kon de laatste weken waarnemen hoe moeilijk links het blijkbaar had om de gruwelijke massaslachting, de pogrom van 7 oktober 2023 van Hamas zonder mitsen en maren, zonder omwegen te veroordelen. Het was een weinig verheffende vertoning die de vraag urgent maakt waar dat gebrekkig afgesteld moreel kompas toch vandaan komt.

Linkse wegkijk-mythologie

In het orthodox-christelijke milieu waar ik opgroeide steunden nogal wat mensen vanuit religieuze motieven de “heilige” staat Israël door dik en dun. De theologisch legitimaties die er de ronde deden, alleen begrijpelijk voor fijnproevers, bespaar ik de lezers. Met een kleine adolescenten vriendengroep gingen we halverwege de jaren ’70 af en toe tegen dat heilig verklaren in: Israël heeft bestaansrecht, maar is niet sacraal en dient dus volgens normale criteria kritisch beoordeeld te worden. Ook de belangen van de Palestijnen dienen rechtvaardig te worden gehonoreerd. Ik ben mijn hele leven bij dat standpunt gebleven.

Vervolgens studeren. Daar en breder maatschappelijk was (radicaal) links een luide stem. Die keerde deze sacraliserende benadering van de staat Israël, inclusief de eenzijdigheid ervan, vaak compleet om. Israël ging nu gelden als de bij uitstek grote onderdrukker en de Palestijnen uitsluitend als willoze slachtoffers: een variant op het toen populaire marxistische schema van de klassenstrijd. Geregeld ging dat gepaard met het half of helemaal legitimeren van Palestijnse terreurdaden. Onbegrijpelijk gezien het gruwelijke karakter ervan. De executie en het overboord gooien van de rolstoelafhankelijke joodse Amerikaan Leon Klinghoffer tijdens de kaping van het cruiseschip Achille Lauro in 1985 was van die gruwel een sprekend voorbeeld. Eerder al, begin jaren ’80, haakte ik volledig af na een langdurige conversatie met Palestijnse studenten die alle Palestijnse terreurdaden (toen van PLO en PFLP) goed praatten. Bij mijn aversie speelde ook mee dat mensen uit mijn omgeving gegijzeld werden bij Molukse treinkapingen in de jaren ’70, een Nederlandse versie van politieke terrorisme dat zichzelf als bevrijdend beschouwde.

Het denkkader waarmee links indertijd niet alleen Israël, maar breder mondiale onrechtvaardige situaties benaderde werkte als volgt. De als onderdrukker gelabelde partij geldt als exclusieve instantie en enige oorzaak van het (absolute) “Kwaad” met een hoofdletter en de onderdrukte is het “heilige slachtoffer”, een in essentie onschuldige manifestatie van het goede: riskant binair denken. Dit dualistische denkraam, in essentie een seculiere religie of mythe, leidde er in de vorige eeuw toe dat links geregeld en langdurig de ogen sloot voor ernstige misstanden (marteling, geweld en ideologisch fanatisme) bij de bevrijdingsbewegingen waarmee men zich solidair verklaarde. Er valt een hele al bijna vergeten geschiedenis over te schrijven. Als wegkijken niet meer ging, waste men wandaden wit door te relativiseren, begrip te tonen, te verontschuldigen of te legitimeren. Vaak door deze wandaden via quasi logische, maar schimmige redeneringen te herleiden tot een onvermijdelijk effect van of reactie op repressie door de onderdrukker. Alleen zo kon de claim overeind blijven dat de als onderdrukker gelabelde partij de enige bron van alle kwaad is.

Van mythe naar realiteit

De decennia daarna vervaagden en verbrokkelden deze wereldvreemde linkse denkkaders. Het viel niet meer te ontkennen dat bevrijdingsbewegingen grootschalig smerige handen maken en gemakkelijk in hun tegendeel kunnen verkeren: zoals de Vietcong in Vietnam, de Rode Khmer in Cambodja, de Sandinisten in Nicaragua en het regime van Moegabe in Zimbabwe. De door velen, onder andere de Franse filosoof Foucault, bejubelde opstand tegen de sjah in Iran liep uit op een gruwelijk islamitisch regime dat elk vrijheidstreven letterlijk aan de galg ophangt. En naarmate er meer naar buiten kwam over totalitaire communistische of dictatoriale islamitische regimes won de nuance het van de neiging om steeds opnieuw de VS als het grote wereldwijde (imperialistische) kwaad te diskwalificeren. Links begon langzaam te begrijpen – iets wat christenen en liberale humanisten al lang wisten – dat fout en goed doorgaans niet binair maar in mengvormen voorkomen, en dat extreme vormen van kwaad zich bij alle partijen kunnen voordoen.

Het Israël-Palestijnen conflict als laatste reservaat van de mythe

Als een na-ijlend anachronisme werd er echter één invloedrijk reservaat voor deze riskante linkse mythe gehandhaafd: het Israël-Palestijnen-conflict. Progressieve organisaties en circuits bleven dit conflict volop eenzijdig, binair benaderen: niet zelden alsof het een schurken-helden-filmscript van een goedkope western betrof. Met ernstige gevolgen. Structurele misstanden als terroristisch geweld, mensenrechtenschendingen,

radicaal islamitische geweldverheerlijking bij Palestijnse organisaties werden ook na de millenniumwisseling onder verwijzing naar het grote, exclusieve kwaad Israël veelal afgezwakt, met de mantel van solidariteit afgedekt, gelegitimeerd of vergoelijkt, kortom in meer of mindere mate witgewassen. Wereldwijd hebben progressieve organisaties zo direct of indirect bijgedragen aan de normalisatie en legitimatie van Palestijns terroristisch geweld, ook dat van Hamas.

Ook hier valt een intrigerende geschiedenis over te schrijven die op veel punten opmerkelijke gelijkenis vertoont met hoe in de vorige eeuw de zogenaamde fellow-travelers van het communisme – denk aan de Franse filosoof Sartre of de beroemde filmmaker Joris Ivens – de misdaden ervan ontkenden of weg-relativeerden.

Witwassen van Hamas

En dan wordt het 7 oktober 2023. Hamasterroristen starten een pogrom, gaan aantoonbaar ideologische gemotiveerd moordend rond. Zonder pardon, planmatig en doelbewust worden vreedzame festivalgangers, bejaarden, vrouwen, kinderen, baby's in koelen bloede afgeslacht. De vergelijking met scènes uit de Holocaust by Bullets in Oost-Europa (1941-1945) is onontkoombaar. Huiveringwekkend.

Verbijsterend zijn veel reacties. Menigeen presteert het om de grenzeloze misdadigheid met behulp van de bizarre logica van genoemde linkse mythe af te zwakken en/of te herleiden tot Israël als de exclusieve bron van alle kwaad. Tenenkrommend passeerde het in diverse toonaarden. Door haastig de eigensoortige niet te bevatten horror van deze geplande moordpartij “weg” te cijferen tegen slachtofferaantallen elders, met een platheid waarmee je ook de holocaust tegen de Spaanse griep zou kunnen wegstrepen. In de reactie van politieke partijen als Denk en Bij1 bijvoorbeeld, of op joop.nl in een bijdrage van Anja Meulenbelt. Bij Op1 in een betoog van een ex-diplomaat die het nauwelijks over de lippen kan krijgen om de daden van Hamas onomwonden te veroordelen en bijna onmiddellijk Israël als de oorsprong van alle kwaad tot (eind)verantwoordelijke maakt.

Een typisch staaltje van dit witwassen (en victim blaming) vormt een interne protest-brief-actie van GroenLinks-PvdA partijleden tegen de heldere veroordeling van Hamas door partijleiders Klaver en Timmermans. De brief zegt: “Wij vragen u echter wel een eerlijke schets van de situatie te geven en *de oorsprong van het geweld* (cursivering nw) in zijn context te duiden.” Natuurlijk is het verkeerd, vinden ze, maar in bijna dezelfde adem wordt de beschuldigende vinger pijlsnel weggedraaid van de werkelijke daders (Hamas en Islamitisch Jihad) en op Israël gericht, de exclusieve bron van het kwaad. Op sociale media maken sommigen, zoals voormalig GroenLinks kamerlid Tofik Dibi, het nog bonter.

Een grote groep jonge wetenschappers van de Universiteit van Amsterdam schrijft een brief vol hoogdravend links jargon (waarvan ik niet wist dat het nog bestond), weigert een moreel oordeel en praat de moordpartij weg (goed). Israël is “een apartheidsstaat opgeschrikt door gewelddadig verzet” en in een context van “onderdrukking” achten ze verzet legitiem.

In een open brief van 15 oktober klaagt Israëlsch links (een grote groep Joodse en Arabische academici en vredesactivisten) de wereldwijde weigering van allerlei westerse linkse intellectuelen om hun morele afkeuring uit te spreken aan “als extreme morele ongevoeligheid” en als “een verraad aan onze meest fundamentele gemeenschappelijke principes”. Terecht.

Aanschuren tegen antisemitisme

Natuurlijk is niet iedere, ook harde kritiek op Israëls politiek antisemitisme: maar dit soort reacties komen dichtbij. Intellectuelen uit de Europese cultuurgeschiedenis, theologen bijvoorbeeld, veroordeelden geregeld pogroms tegen joden, maar praatten ze vaak toch weer half goed: vanwege de moord op Christus hebben de joden het ten diepste aan zichzelf te danken. Kerken hebben hier na de Tweede Wereldoorlog gelukkig grondig afscheid van genomen. We laten hier maar rusten hoe de Nazi-ideologie het vernietigende geweld tegen joden aan henzelf als bron van alle kwaad toeschreef. Israël aanwijzen als de “oorsprong” van en verantwoordelijke voor de recente slachtpartij door Hamas, schuurt aan tegen een abjecte antisemitische traditie, waar men verre van dient te blijven.

Zonder het vermoedelijk in de gaten te hebben, de-humaniseren dit soort redeneringen bovendien Palestijnen en Palestijnse organisaties. Feitelijk worden ze moreel ontoerekeningsvatbaar verklaard door ze te degraderen tot “dingen”, tot marionetten van de omstandigheden die door het “absolute kwaad” Israël zouden zijn gecreëerd. Daarmee wordt genegeerd dat ook moeilijke, repressieve maatschappelijke situaties speelruimte bieden voor meerdere reacties. Mensen niet moreel verantwoordelijk houden voor hun eigen (mis)daden is niet alleen strijdig met grote levensbeschouwelijk tradities, zoals jodendom, christendom, islam en humanisme, maar staat ook haaks op de waarden waarvoor progressieve politiek zegt te staan.

Veel te weinig aandacht is er daardoor bij links voor het infuus waarmee Hamas en aanverwante organisaties de Palestijnse gemeenschap permanent injecteren met haat, antisemitisme, een grenzeloze, religieus onderbouwde geweldsideologie en doodscultuur van heilig martelaarschap (Jihad). Naïef wordt ook genegeerd dat de radicaal-islamistische ideologie/theologie die deze organisaties aanhangen een zelfstandige (autogene) kracht vormt met

een alternatief wereldbeeld dat fundamenteel concurreert met dat van mensenrechten en democratie. Voor een specifieke eigen agenda exploiteren ze bestaande problemen. Mensen bestaan uit stof van dromen en idealen, en juist daarom kunnen ideologieën en religies, denk aan de nazi-ideologie, ook “dodelijke haat” uit niets scheppen. Links, veelal geseculariseerd, onderschat vrijwel altijd de eigen wervingskracht en dynamiek van dit soort religieuze ideeën.

Te weinig ook wordt daarom de realistische vraag gesteld of de Palestijnse politieke projecten waar men zich meestal weinig kritisch, geregeld ook obsessief en pathetisch, voor inzet er niet toe zullen leiden dat er weer een stukje wereld afgegeven wordt aan de grijpgrage handen van totalitaire staatsvormen (een al of niet islamitische dictatuur), die ongeveer alles verwerpen wat voor progressieve politiek heilig is, zoals vrouwen- en LHBTI-rechten. Hoe valt te voorkomen dat de wet van behoud van ellende z'n werk doet en de ene knechting vervangen wordt door een volgende?

Ook is er daardoor te weinig oog voor andere, mondiale factoren die het probleem mede in stand houden: Hamas en Hezbollah als proxy-strijdmiddelen van Iran (met op de achtergrond Rusland en China) tegen het westen. De Palestijnse kwestie vormt een welkome uitlaatklep en afleidingsmanoeuvre voor een Arabisch-islamitische wereld die zelf bol staat van geweld (Syrië, Jemen), armoede, repressie en mensenrechtenschendingen.

Linkse demonologie

Er zit nog een riskante kant aan dit soort mythische schema's. Ze teren doorgaans op de giftige brandstof van steeds extremer demoniseren, in dit geval van Israël als geheel. Want om de binaire tegenstelling tussen het grote, exclusieve kwaad (Israël) en het heilige, onschuldig slachtoffer (de Palestijnen) gaande te houden, vindt niet alleen een voortdurend witwassen van het slachtoffer plaats, maar dient ook de vermeende absoluteheid van het kwaad (Israël) met steeds extremere, negatieve oordelen te worden onderstreept.

Links kan daarbij uiteraard moeilijk terugvallen op religieuze terminologie of duiveluitdrijving (exorcisme) met de wijwaterkwast, maar hanteert met tot achterdocht stemmende gretigheid, soms bij het obscene af, z'n eigen bijna rituele reeks van steeds heftigere demoniserende etiketteringen: racisme, genocide, kolonialisme...

Afgezien dat het oogt alsof of oude rode vaandels weer van zolder zijn gehaald, overschreeuwen deze van de realiteit losgezongen etiketten al snel de complexiteit van de problematiek en kunnen ze gemakkelijk ingezet worden om systematische haat en dodelijke terreur tegen Israël en zijn bewoners ideologisch te faciliteren.

Immers, ten aanzien van het absolute kwaad is alles geoorloofd.

Zakelijke (ook harde) en precieze kritiek op de politiek van Israël, bijvoorbeeld ten aanzien van de annexatie van Palestijns gebied en het onacceptabele geweld van kolonisten tegen Palestijnen op de Westbank, is een veel betere aanpak dan het quasi-religieuze rondstrooien van dit soort demoniserende superlatieven.

En de media...

Het wegstijgen en witwassen deed en doet zich verontrustend breed voor. In de Volkskrant en ook elders klinkt geregeld de al lang gefalsifieerde vraag of de top van Hamas zelf wel werkelijk opdracht heeft gegeven voor deze ongekende slachtpartij. Alsof men de horror niet in het gezicht wil kijken. Vrijwel nergens leest men een analyse van de radicaal-islamitische ideologie van Hamas... Uit angst om voor islamofobie door te gaan?

De overal opduikende, quasi neutrale “deskundige” Peter Malcontent doet op televisie beweringen die evident in strijd zijn met de feiten, maar blijft onweersproken. Zo betoogt hij dat Hamas achter een twee-staten-compromis zou staan, terwijl Hamas nadrukkelijk, voor iedereen verifieerbaar, altijd het ideaal heeft gehandhaafd van de vervanging (en vernietiging) van Israël door een islamitische staat (dictatuur). Bij de vertoning door Israël van gruwelijke beelden van de slachtpartij van Hamas (onthoofdingen, een vader vermoord voor de ogen van zijn kleine kinderen) voor een selecte groep buitenlandse journalisten weet Malcontent alleen te melden dat Israël de propaganda-oorlog met “een gestrekt been” ingaat. Ook eerder maakte hij aan de pogrom van Hamas nauwelijks een woord vuil, verwees onmiddellijk naar Palestijnse burgerslachtoffers en haastte zich om te verklaren dat Hamas geen gelijkenis vertoont met IS. Zelfs nieuwszender Al Arabiya, doorgaans toonbeeld van leugenachtige eenzijdigheid, deed het beter door een Hamas woordvoerder, tot zijn schrik, te confronteren met de grote gelijkenis tussen deze moordpartij en de daden van IS.

In de lijn van de joodse filosoof Levinas, pleit de dichter Ramsey Nasr bij VARA/BNN er voor om naast Israëlische slachtoffers ook Palestijnse slachtoffers naam en gezicht te geven. Een indrukwekkend en waardig betoog. Maar halverwege ontspoorde het in een opvallend wegstijgen voor Palestijns geweld en terreur.

Media framen Gaza vrijwel uitsluitend als openluchtgevangenis van Israël. Niet als een regio waar Hamas twee miljoen Palestijnen als levend schild gijzelt. Niet als een stadstaat, waar miljarden euro's in gepompt zijn en die zich bijvoorbeeld als democratisch voorbeeldgebied voor een Palestijnse staat had kunnen ontwikkelen. En ook niet als een gebied dat Hamas constant ombouwt tot raketlanceerbasis, onderaards kerkercomplex en opleidingscentrum voor terreur.

Geen enkele analyse dat Hamas Israël Gaza ingelokt heeft met het perverse doel zoveel mogelijk Palestijnse

burgerdoden te maken, het liefst kinderen (heilige martelaren voor de goede zaak), om de Arabische en westerse publieke opinie te mobiliseren en een mogelijke vrede met Arabische staten te voorkomen. Israël lijkt met open ogen in de val te trappen die Hamas heeft gezet.

Heroriëntatie nodig op links

De staat Israël als een vluchthaven voor joden is een van de uitkomsten van de grootste genocide uit de mensheidsgeschiedenis. Deze tragedie heeft gedeeltelijk weer de tragedie van de Palestijnen voortgebracht en de noodzaak daar een rechtvaardige politieke oplossing voor te vinden. De tragiek van de geschiedenis laat zich niet als een gangloper terugrollen: de enige reële oplossing is het twee-staten-compromis. Terecht kiezen progressieve politieke partijen hier dan ook voor. De massamoord begaan door Hamas maakt een herbezinning op de omgang met dat ideaal urgent.

Nodig is dat de riskante mythe van Israël als het exclusieve kwaad versus de Palestijnen als heilig, onschuldig slachtoffer definitief migreert naar het museum van achterhaalde linkse denkbeelden. Overigens ook de er bijbehorende mantra dat het conflict zo asymmetrisch zou zijn dat alleen Israël stappen moet zetten. Zonder zakelijke, harde kritiek op Israël op te geven (zonder het land eenzijdig te demoniseren) moet worden gestopt met het witwassen van en weggijken voor wat er grondig mis is aan Palestijnse kant: de brede halve of hele steun aan de radicaal-islamitische geweldsideologie en terreur van Hamas, het gebrek aan democratie, het ontbreken van vrijheid van meningsuiting, etc.

De volstrekt ongeloofwaardige binaire benadering van de mythe dient dan ook te worden ingeruild voor een consequent bipolaire: met relevante, scherpe kritiek op en een evenwichtig signaleren van oplossingsblokkades bij beide partijen. Zo'n benadering is een andere dan het pappen en nathouden van de in Europa politiek dominante "neutrale middenpositie". Die lijkt evenwichtig en wijs, maar is een recept voor het fataal laten doorrotten van het conflict.

Progressieve politieke partijen zijn zeer bedreven in uitgewerkt kritiek geven op de manier waarop de huidige rechtse politiek van Israël een twee-staten-compromis blokkeert of saboteert. Vaak terecht. Meer dan ooit is het nu tijd hetzelfde te doen naar de Palestijnse kant.

In elk geval twee punten zijn daarbij van belang. Veel explicieter dient er kritiek en politieke druk te komen tegen de breed in Palestijnse kring levende afwijzing van het twee-staten-compromis. De illusoire, groot-Palestina-droom is een giftige ideologische bron van terreur. Die is even gevaarlijk als de rechtse groot-Israël-ideologie en een van de redenen waarom vredesplannen in het verleden mislukten. Als progressieve politiek het twee-staten-compromis werkelijk serieus neemt, dient men zich publiek en veel explicieter te distantiëren van linkse organisaties en ideeën (deels uit de eigen achterban) die lippendienst verlenen aan het groot-Palestina-ideaal: bijvoorbeeld door het bestaan van de staat Israël als geheel aan te merken als een illegale koloniale bezettingsmacht en/of door zich te scharen achter het vermeende, onverkorte recht op terugkeer van alle vluchtelingen (lees: hun nakomelingen) uit 1948. Dat laatste klinkt fraai, maar is in essentie een dogwhistle, een codewoord voor de ontmanteling of gewelddadige vernietiging van de staat Israël.

Veel doortastender dient links ook elke vorm van terroristisch geweld af te wijzen, inclusief het legitimeren of vergoelijken ervan. Dat is dringend nodig, gezien de brede Palestijnse steun voor de gruwelijke moordpartij van Hamas en de onwil die luid en duidelijk veroordelen, ook bij allerlei westerse organisaties. Niet alleen een plichtmatige veroordeling van Hamas is nodig, maar ook een serieus politieke streven Hamas en soortgelijke clubs te isoleren en volledig buiten spel te zetten. Ook dient progressieve politiek zich veel kritischer en afwijzender te verhouden tot linkse organisaties en ideeën die geweld aan Palestijnse kant legitimeren of er begrip voor tonen: denk aan visies die het internationaal erkende recht van Palestijnen op een toekomstige eigen staat sluipenderwijs verbouwen tot een actueel recht op gewapende zelfverdediging en daarmee terreur van ideologische brandstof voorzien. Een van de drama's van de Palestijnse politiek vanaf 1948 is dat er, op een paar kleine uitzonderingen na, nooit is gekozen voor de veelbelovende weg van volgehouden geweldloze politiek en een principiële afwijzing van terreur.

Zolang progressieve politiek en/of ideeënvorming doorgaat met het hier beschreven weggijken en witwassen vormt men onderdeel van het probleem, niet van de oplossing; en kan men beter het eigen morele faillissement aanvragen. Het is onverdraaglijk als wereldwijd progressief denkende mensen en bewegingen weigeren de perverse ideologie en daden van Hamas c.s. zonder mitsen of maren, zonder weggijkende omwegen aan zoveel mogelijk schandpalen te nagelen. Uit onbehagen daarover heb ik in elk geval een bijdrage overgemaakt aan het CIDI ter ondersteuning van hun billboard-actie gericht op de slachtoffers van Hamas.